

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

МАТЕРІАЛИ VII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТИ

*присвяченої пам'яті першого ректора
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
доктора економічних наук, професора,
заслуженого економіста України*

**Івана Ісаковича
Пилипенка**

КИЇВ 2020

Рекомендовано до друку Вченою радою Національної академії статистики, обліку та аудиту (протокол № 2 від 30 вересня 2020 р.).

**УДК 330.3+316.4](477)(082)
С 83**

Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: «Інформаційно-аналітичне агенство», 2020. 412 С.

ISBN 978-617-571-182-8

Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції містять тези доповідей, повідомлень та виступів її учасників, у яких викладено наукові результати аналітичного осмислення сутності сучасних проблем модернізації соціально-економічного, гуманітарного, освітнього, наукового простору та перспектив розвитку України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів економічних та соціально-гуманітарних спеціальностей.

Адреса оргкомітету конференції:
Україна, 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1;
тел.: (044)486-15-12; (044)486-13-10
e-mail: finconference2019@ukr.net

Відповідальність за зміст представлених матеріалів несуть автори.

УДК 330.3+316.4](477)(082)

ISBN 978-617-571-182-8

Редакційна колегія

Голова колегії:

Момотюк Л. Є. – д. е. н., професор, перший проректор з науково-педагогічної роботи Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Заступник голови:

Бондарук Т. Г. – д. е. н., професор, заслужений економіст України, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Члени редакційної колегії:

Пархоменко В. В. – к. е. н., доцент, декан фінансово-економічного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Гаврилюк Т. В. – д. філос. н., доцент, завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Мотузка О. М. – к. е. н., доцент кафедри економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, завідувач редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Горобець О. О. – директор бібліотеки, заступник завідувача редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Чебанова В. Г. – літературний редактор редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Відповідальний секретар редакційної колегії:

Мельничук І. О. – старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Чугаєвська С. В., Герасимчук К. В. Побудова регресійних моделей в економіці та статистиці	317
---	-----

СЕКЦІЯ 5.

СОЦІОГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Бараник З. П., Гопкало Б. С.

Завдання статистики щодо інформаційного забезпечення управління сфери соціального захисту населення	322
---	-----

Барвінок Н. В.

Вплив соціогуманітарної сфери на демографічну ситуацію в Україні	324
--	-----

Бевз Т. А.

Регіональна політична еліта як чинник державотворення	328
---	-----

Варавкіна З. Д.

Культура мови – невід’ємна складова загальної культури особистості	333
--	-----

Гаврилюк Т. В.

Релігійний фактор в національній безпеці України	337
--	-----

Гаврисевич А. С., Савенко Т. Д.

Врахування психологічних і лінгвістичних труднощів засвоєння економічних знань інофонами у міжпредметній координації в умовах підготовчого факультету	340
---	-----

Герасименко С. С.

Економічна освіта та статистична грамотність суспільства	342
--	-----

Горбатюк М. В.

Вплив «номенклатури» на формування регіональної політичної еліти (на прикладі Вінницької області)	344
---	-----

Горюнова М. М., Стогній І. В.

Організація занять з іноземної мови у закладах вищої освіти в умовах дистанційного навчання	349
---	-----

Дорошенко К. А., Чередник С. О.

Роман-антиутопія ХХІ століття	352
-------------------------------------	-----

Загородня О. Ф., Волох С. В.

Особливості викладання англійської мови в умовах дистанційного навчання	355
---	-----

Залюбовська С. С.

Соціальний захист населення: сутність та складові	357
---	-----

Корнієнко П. С.

Окремі суб’єкти конституційної правозахисної діяльності в утвердженні прав і свобод людини	359
--	-----

Луцьова Т. С.

Забезпечення зайнятості жінок в контексті формування середнього класу в Україні	362
---	-----

*Барвінок Наталія Володимирівна,
викладач кафедри географії та
методики її навчання,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

ВПЛИВ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ НА ДЕМОГРАФІЧНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

Упродовж незалежності України чисельність постійного населення України скоротилася більш ніж на 9,5 млн осіб і становить 41,9 млн (37,2 млн – виключно на підконтрольній українській владі території України). Скорочення чисельності населення спричинене трьома факторами: перший – негативний тренд із міграції (емігрують більше, ніж приїжджають назад), другий – це демографічний тренд (смертей більше, ніж народжуваності), третій – окуповані території [7, с.15, 28].

Соціальна та гуманітарна сфери мають неабиякий вплив на формування демографічної ситуації в країні. Адже для приросту населення не останнє місце займає не лише економічне становище, але і рівень освіти, медицини, дозвілля (соціальна сфера) державотворення, розвиток мови, культури, ментальності (гуманітарна сфера) [1].

Соціальна сфера – це така система забезпечення національних програм розвитку суспільства, яка покликана засобами та механізмами соціальної політики створювати умови для реалізації потенціалу людини, соціальної стабільності, соціального миру, високого рівня суспільної соціодинаміки, ефективного забезпечення соціальних потреб, і, насамперед, високого рівня соціальної безпеки. Потрібно зауважити, що гуманітарна сфера є об'єктом гуманітарної політики держави. Це система, що включає в себе єдність об'єктивних і суб'єктивних факторів суспільного життя, що мають на меті створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної, інтелектуально-духовної безпеки людини і суспільства, реалізацію її соціальних, духовних потреб, формування і збагачення творчого потенціалу особи, всебічну реалізацію її сутнісних сил, соціодинаміку освіти, науки, культури [2, с. 261].

Соціальна сфера містить у собі всі складові, які слугують її відтворенню, функціонуванню й розвитку, а саме: суб'єкти соціальної сфери (індивіди, спільності, суспільство як соціальний організм); підсистеми соціальної сфери (сфери освіти, родини, праці, побуту, соціальна інфраструктура); соціальні інститути й організації, що здійснюють управління соціальною сферою; соціальні зв'язки й відносини між суб'єктами, підсистемами та інститутами; потреби, цінності й норми, що лежать в основі цих відносин; процеси в соціальній сфері [5, с.34].

Функціонування соціальної сфери здійснюється через діяльність конкретних установ соціальної інфраструктури. Соціальна інфраструктура – це

стійка сукупність галузей і видів діяльності, що створюють умови для задоволення потреб людини. Установи та підприємства соціальної інфраструктури (медичні, освітні, побутові, дозвільні тощо) забезпечують взаємодію матеріально-речового середовища та соціальних суб'єктів з метою раціональної організації життєдіяльності людей. Оптимальні процеси в розвитку соціальної сфери пов'язані з активністю її інститутів й організацій, спрямованої на соціальний захист інтересів кожної людини й на забезпечення доступності для членів суспільства його основних ресурсів. Головною функцією соціальної сфери при цьому виступає відтворення й всебічне життєзабезпечення особистості й соціальної спільності. Соціальне відтворення при цьому розуміють як цілеспрямовану соціальну діяльність щодо забезпечення сприятливих умов існування та розвитку соціальної сфери [2, с. 262].

До складових гуманітарної сфери відносять ідеологію державотворення, розвиток української мови, культури, ментальності, національного інтелектуального потенціалу, охорону здоров'я населення, охорону природи, систему взаємодії з міжнародним співтовариством, формування громадянського суспільства, демографічну політику, формування національної еліти, освіту, науку, виховання, світоглядну й релігійну свободу людини, її соціальний захист і допомогу, розвиток міських і сільських типів поселень, інформатизацію суспільства тощо[5, с.35].

Варто розглянути яка демографічна ситуація склалася в країні в залежності від соціогуманітарної сфери країни. Важливе місце у формуванні демографічної ситуації в Україні займають міграційні переміщення. Внутрішня міграція в Україні нині виступає деструктивним чинником, оскільки відсутність роботи, соціальної інфраструктури в певних населених пунктах та низька заробітна плата призвели до неадекватної структури і географії зайнятості на національному та регіональному ринках праці [4, с. 228].

Ще більш складна ситуація для українського суспільства у сфері соціального захисту пов'язана із зовнішньою трудовою міграцією. За різними оцінками, від 2 до 7 млн українців здійснюють трудову діяльність за межами країни. Це переважно чоловіки та жінки репродуктивного віку. Значна частина населення України, яка здійснює трудову діяльність за межами країни, залишається на постійне проживання в тих країнах, що є вагомою причиною погіршення демографічної ситуації [5, с.35].

Останніми роками набирає швидких обертів еміграція населення у зв'язку із навчання за кордоном. Явище переїзду випускників українських шкіл на навчання за освітніми програмами до країн ЄС, особливо Польщі, останніми роками набуває все більшого поширення. Офіційної статистики немає, але за приблизними підрахунками число українських здобувачів вищої освіти у ЄС складає від 60 до 70 тис. і тільки у Польщі – понад 30 тис..

Українці становлять 55 % усіх закордонних здобувачів вищої освіти цієї країни. За результатами проведених опитувань лише 9 % з них планує повернутись на Батьківщину, 28 % – залишитись у Польщі, 29 % переїхати в іншу країну ЄС. У перспективі, більшість з цих здобувачів вищої освіти залишаться працювати за кордоном, а економіка втрачає кваліфіковану робочу

силу, що негативно впливатиме на ВВП, сплату податків до бюджету, розвиток економіки [3].

Наступним фактором, що впливає на демографічну ситуацію в країні є природній приріст населення, який у свою чергу теж залежить від соціального становища населення. Рівень народжуваності в державі продовжує скорочуватись і не забезпечує відтворення населення. Збільшується кількість сімей, які не бажають мати дітей з огляду на соціальні, матеріальні або психологічні причини.

На зменшення загальної чисельності населення істотно впливає природне його скорочення, що розпочалося з 1991 року, основною причиною якого є зниження народжуваності. Проте процес репродуктивної поведінки людей багатовекторний. На нього впливають глибокі суспільні та економічні зміни, що відбуваються в Україні, зокрема, економічна криза, зміни соціально-психологічних стереотипів. Загальносвітові трансформації соціального розвитку, що мають місце у міжнародному середовищі, характерні і для України. Вони створюють у людини, групі, в суспільстві нову соціальну ситуацію, появу у людей нових життєвих орієнтирів та цінностей.

Специфічним чинником, що стримує народжуваність, є напруження і занепокоєність населення щодо фізичних і генетичних наслідків Чорнобильської катастрофи. Адже такі наслідки можуть бути тривалими, їх відчуватимуть як нинішнє, так і майбутнє покоління. Через цю ситуацію ми маємо певний спад народжуваності. Крім того, Чорнобильська катастрофа спровокувала підвищення рівня смертності населення, головним чином серед ліквідаторів і постраждалих.

Іншим вагомим фактором, крім зменшення народжуваності, який впливає на природне скорочення населення, є смертність. Посилення трудового навантаження на населення, ріст смертності населення неухильно підвищується, а середня тривалість життя зменшувалася.

Загострення негативних демографічних тенденцій в Україні потребує послідовного втілення ефективної соціальної політики, що має бути спрямована на:

- усунення причин глибокого розшарування суспільства, що призвело до значних деформацій соціальної структури та поширення бідності (четверта частина українських сімей з дітьми проживають за межею бідності, наявність роботи не гарантує працюючій особі та її сім'ї захист від бідності);

- поліпшення стану здоров'я населення (здорові діти з нормальним фізичним розвитком становлять лише 13,5 %; у країні нині – 2,6 млн інвалідів, 1,2 млн психічно хворих осіб, 687,7 тис. хворих на алкоголізм і 768,3 тис. онкологічних хворих) та ефективну боротьбу з поширенням епідемій соціально небезпечних хвороб (ВІЛ інфекції, туберкульозу, вірусного гепатиту тощо);

- нарощування трудо-ресурсного потенціалу держави. Сучасна депопуляція населення, за демографічним прогнозом фахівців НАН України, вже через 4–5 років призведе до скорочення трудових ресурсів на 5,1 млн осіб, що може мати катастрофічний вплив на національну економіку та процеси розвитку суспільства;

- зменшення щорічних втрат працездатного населення країни, що зумовлено збільшенням захворювань серед осіб працездатного віку (за останні 5 років на 7%), масштабності виробничого, дорожньо-транспортного (близько 40 тис. постраждалих) та побутового (близько 15–20 тис. смертних випадків) травматизму. Значні втрати трудових ресурсів України спричинені не контрольованими міграційними процесами: держава перетворилася на постачальника дешевої і кваліфікованої робочої сили для зарубіжжя [6].

Отже, нинішня демографічна ситуація, що склалася, є наслідком складного перебігу подій як минулого, так і сьогодення. З одного боку, вона зумовлена політичними, економічними, соціально-психологічними, біологічними та іншими факторами, що діяли впродовж тривалого часу (наявні й сьогодні), а з другого – перебуває під впливом несприятливих соціально-економічних тенденцій, які спровокували надмірне зниження кількості народжених та міграційний відтік.

Список використаних джерел

1. Горбатюк С. Є. Соціальна функція держави в контексті забезпечення соціогуманітарної безпеки. *Вісник НАДУ при Президентіві України (Серія “Державне управління”)*. 2017. №1. С 84-90.
2. Гошовська В. Соціальна держава: типи, сутність, зміст. *Вісник НАДУ*. 2007. № 3. С. 259-265.
3. Другов О. До проблеми освітньої еміграції українців. Вища освіта в Україні. URL: <https://osvita.ua/vnz/75342/> (дата звернення: 24.09.2020).
4. Кравченко М. Вплив демографічної кризи на систему соціального захисту. *Вісник Національної академії державного управління*. 2011. С 225-233.
5. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет досліджень в науці державного управління. *Теорія та практика державного управління: збірник наукових праць*. Харків, 2012. С. 32-37.
6. Пирожков С. І. Демографічний фактор у глобальній стратегії розвитку України. *Демографія та соціальна економіка*. 2004. № 1-2. С 5-20. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11854/01-Pirojkov.pdf> (дата звернення 23.09.2020).
7. Тімоніна М. Б. Державна служба статистики України. Населення України за 2018 рік. *Демографічний щорічник*. Київ, 2019. 188 с.